

Искът за по-голям дял по чл. 29, ал. 3 от Семейния кодекс и искът за оборване на презумпцията за съвместен принос

Цветалина Петкова

The article makes a brief characterization of the right to a larger share of joint marital property and the presumption of joint contribution.

A comparison of the claim for a larger share of joint marital property and action to rebut the presumption of joint contribution is made.

The article deals with the procedural consequences of bringing the two claims in one court proceeding.

joint marital property; right to larger share of joint marital property; action to rebut the presumption of joint contribution

ВЪВЕДЕНИЕ

Правото на по-голям дял възниква, когато кумулативно са налице материалноправните основания за това. В този момент могат паралелно да възникнат и съществуват други субективни семейни имуществени права - например правото на трансформация на лично имущество, правото да се иска част от стойността на вещите за упражняване на професия и от вземанията на другия съпруг или правото да се обори презумпцията за съвместен принос. Носител на всички права може да бъде единия съпруг. Това е възможно, ако например единият от съпрузите е вложил значителен принос в придобиването на общото имущество и чрез замяна на свой предбрачен апартамент е придобил друг през време на брака. Тогава в негова полза ще възникне правото на по-голям дял от съпружеската имуществена общност (СИО) и правото на трансформация на лично имущество.

Възможно е също, едно семейно имуществено право да възникне в полза на единия съпруг, а второ – в полза на другия. Например, съпругата е вложила лични средства при придобиване на определена вещ, която има значителна стойност и служи за упражняване на професията на съпруга. Той пък има значителен принос в придобиването на общото имущество. Съпругата ще има право при развод да получи част от стойността на тази вещ, а съпругът – да иска по-голям дял от СИО.

Съществува ли зависимост при упражняването на разглежданите субективни права и как трябва да се развият правоотношенията в тези случаи? Отговорът на тези въпроси зависи от разликата, която съществува между възникването и осъществяването на субективното материално право. След като възникне, субективното право може да продължи да съществува само като правна възможност, защото носителят му може да предпочете да не го упражни. За осъществяването му е необходимо правният субект да предприеме определени действия. Понеже правото на по-голям дял може да бъде упражнено само по съдебен ред, за осъществяването му е необходимо участието и постановяването на акт на държавен орган. Съпругът, който твърди, че има по-голям принос в придобиването на общото имущество трябва да предяви иск и да докаже пред съда, че са налице материалноправните условия на правото.

ИЗЛОЖЕНИЕ

1. Правото на по-голям дял от СИО поради принос е предвидено в чл. 29, ал. 3 СК, според който при прекратяване на общността поради развод или по чл. 27, ал. 2 СК съдът може да определи по-голям дял от общото имущество на единия съпруг, ако приносът му в придобиването значително надхвърля приноса на другия съпруг.

Определяне на по-голям дял може да се иска едновременно от всички придобити обекти на СИО, а не само върху конкретно вещно право, ако общността е съвкупност от няколко вещни права. Неделимостта като характеристика на правото на

по-голям дял е определяща за неговия обект. Той е не конкретно индивидуализирана част от общото имущество, а представлява съвкупността от всички вещни права от прекратената СИО. Този извод се налага от употребения от чл. 29, ал. 3 СК израз "общо имущество". По време на действието на СК 1985 г. понятието "общо имущество" се възприемаше като по-кратък синоним на изрази "вещи, права върху вещи и парични влогове" – тогавашните обекти на СИО. То е сборно понятие и съдържа в себе си всички обекти на СИО. Формално погледнато, вещните права не са имущество. Разбира се, това не означава, че правото на по-голям дял ще възникне само върху вещите, но не и върху ограничените вещни права. Противното противоречи на неделимия характер на СИО и представлява изолирано тълкуване на законов текст, не в смисъла, който най-много отговаря на други разпоредби от СК (чл. 46, ал. 1 ЗНА)

Искът за определяне на по-голям дял на основание значителен принос трябва да се предави за цялото имущество, а не от една вещь или група от вещи, представляващи част от общото имущество. В делото за определяне на по-голям дял бившите съпрузи трябва да посочат всички обекти на прекратената СИО. Непосочването на цялото общо имущество и липсата на искане да бъде определен по-голям дял от цялото имущество е недостатък в исковата молба, който може да бъде отстранен от ищеца в дадения му от съда срок. (Тълкувателно решение № 63 от IX.1984 г., ОСГК - Съдебна практика на ВС на НРБ - гражданска колегия, 1984 г., С., Наука и изкуство, 1985 г.) Изчерпателното им изброяване е предпоставка за правилното определяне на значителността на приноса, защото той се определя върху всички обекти, а не само върху един от тях. В диспозитива на решението по чл. 29, ал. 3 СК не се изброяват отделни вещи. То няма сила на пресъдено нещо, кои вещни права са в режим на СИО. Приема се, че са общи всички вещи и части от вещи, за които не е призната пълна или частична трансформация. (решение № 53 от 13.02.2006 г. по гр.д. № 1243/2004 - Бюлетин на ВКС, кн. 6 от 2006 г.)

Съдебната практика следва възприетото в ТР положение за неделимост на правото на по-голям дял. В р. № 2131 от 24.12.1984 г., гр.д. № 1085/84 г. II г. е указано, че при уважаване на иска за определяне на по-голям дял съдът определя по-големия дял от цялото общо имущество, "а не по-големи дялове в различни размери от конкретни вещи, за придобиването на които през време на брака бившият съпруг е внесъл свои индивидуални средства в значителни размери". Напр. р. № 81 от 6.02.1985 г., II г. о. определя, че "при прекратяване на брака поради по-голям дял от общото имущество на съпрузите се определя за цялото това имущество, а не за отделни вещи. Съгласно решение № 64/29.01.1988 г., II г.о. (бюлетин на ВС на НРБ, кн. 12/1988 г.), "СИО е единна и неделима. Тя включва както недвижимите имоти, така и движимото имущество, придобити от бившите съпрузи по време на брака с общи средства. Поради това не е допустим иск по чл. 28, ал. 3 СК само за недвижимите имоти или само за движимото имущество". В решение № 2722 от 23.XI.1971 г. по гр.д. № 1812/71 г., I г. о. (Съдебна практика на ВС на НРБ - гражданска колегия, 1971 г., С., Наука и изкуство, 1972 г.), съдът приема, че правата на бившите съпрузи по отношение на отделна вещь от прекратената имуществена общност не могат да бъдат различни от тези, които те имат по отношение всички други вещи от тази общност. В този смисъл е и р. 3327/28.12.1976 г. по гр.д. 2492/1976 г., II г.о., Соц. Пр., 2/1977, стр. 98, което е постановено преди приемането на цитираното ТР, но въпреки това правилно се позовава на неделимостта на ИО; р. № 81/06.02.1985 г. по гр.д. № 1170/1984 г., II г.о., сп. Соц. Пр., бр. 4/1985, стр. 79; обр. - р. № 680/22.03.1976 г. по гр.д. № 3331/1975 г., II г.о. приема, че правото на по-голям дял не отнема възможността да се претендира и присъжда по-голям дял от общото имущество на съпрузите и по отношение на отделна, конкретно посочена вещь от прекратената имуществена общност (сп. Соц. Пр., бр. 8/1976 г., стр. 73) . Разбира се, ако режимът на СИО обхваща само едно вещно право, тогава субективното право на по-голям дял поради

принос ще възникне върху него. Това не противоречи на неделимия характер на правото, защото конкретното вещно право изчерпва обектите, включени в общността. Напр. в решение № 1873 от 2.XI.1984 г. по гр. д. № 956/84 г., II г. о. (Съдебна практика на ВС на НРБ - гражданска колегия, 1984 г., С., Наука и изкуство, 1985 г.) съдът приема, че по-голям дял от една вещ от имуществената общност не може да се претендира и определя, освен ако само тази вещ е цялата имуществена общност на бившите съпрузи.

Обекти на правото не могат да бъдат и само група от вещни права - например само ограничените вещни права, при положение, че СИО обхваща и вещно право на собственост.

2. За да бъде един обект в режим на СИО, необходимо е неговото придобиване да е резултат от съвместен принос. Текстът на чл. 21, ал. 1 СК установява една законова презумпция за съвместен принос, която може да бъде оборена по съдебен ред от всеки един от съпрузите както през време на брака, така и след прекратяването му. Характерът на иска е отрицателен установителен. Предмет на доказване е липсата на съвместен принос при придобиването на определен обект или на цялата общност. Ищецът следва да обори всичките форми на съвместен принос като докаже, че ответникът му не е участвал в придобиването на обекта нито пряко – чрез влагането на средства, нито косвено – чрез работа в домакинството и грижи за децата. Тава например, според р. № 241 от 4.04.1989 г., по гр. д. 143/89 г. (Съдебна практика - Бюлетин на ВС на НРБ, кн. 7/1989 г.), лична собственост на съпруг е всяко имущество, придобито през време на брака без принос на другия съпруг. Презумпцията ще се счита за оборена след влизане в сила на съдебното решение, с което се уважава искът.

При действието на СК от 1985 г., който не съдържа изрична разпоредба в този смисъл, се приемаше, че искът може да се предяви само от съпрузите, но не и от трети лица, например наследници или кредитори. Аргументите за това становище бяха, че преценката за наличието на принос е субективна, защото повече от неговите форми се проявяват в семейството и са достояние само на съпрузите. Сега действащият СК в чл. 21, ал. 4, т. 2 изрично определя, че искът може да се предяви от наследник на съпруг. Отново трябва да бъде отречено правото на кредиторите да предявяват иска. СК изрично изброява овластените лица и по този начин не дава възможност за разширително тълкуване на нормата.

3. Искът за определяне на по-голям дял от СИО и този за оборване презумпцията за съвместен принос също се намират в определена зависимост един спрямо друг. Искът по чл. 21, ал. 4 СК е преюдициален по отношение на иска по чл. 29, ал. 3 СК. Аргументите за това се основават на необходимостта първо от общото имущество да се "извади" личното и едва след това да се допусне определяне на по-голям дял върху останалото общо имущество. Но в този случай е възможно презумпцията да бъде оборена за цялото имущество. Тогава няма да е налице едно от материалноправните условия за възникването на субективното право на по-голям дял – общо имущество, получено след прекратяването на СИО. Искът по чл. 29, ал. 3 ще бъде неоснователен. Същото е в сила и при обективното съединяване на иска за определяне на по-голям дял с иска за трансформация на лично имущество, но само ако предмета на трансформация е единственият обект в режим на СИО.

Допустимо е исоквете да бъдат обективно съединявани след прекратяване на СИО. Възможно е ищец и по двата иска да бъде единият съпруг. Ако искът по чл. 21, ал. 4 СК бъде предявен от ответника по съдебното производство за определяне на по-голям дял, той ще бъде насрещен.

Съединяването ще бъде кумулативно, ако предмет на иска по чл. 21, ал. 4 СК е само конкретно определен обект от общото имущество. Тогава след решението по иска за оборване на презумпцията за съвместен принос съдът ще разгледа иска за определяне на по-голям дял. В този случай, независимо кой от съпрузите е ищец по

иска с правно основание чл. 21, ал. 4, той винаги ще бъде инцидентен установителен иск.

Съединяването ще бъде евентуално, ако се цели оборване на съвместния принос на цялото имущество в режим на СИО. Съпругът-ищец има по-голям правен интерес да докаже, че е едноличен собственик на цялото имущество, придобито през време на брака. В този случай искът за определяне на по-голям дял ще бъде разгледан само, ако след вземане на решението по иска с правно основание чл. 21, ал. 4 СК е останало общо имущество. Следователно искът за оборване презумпцията за съвместен принос ще бъде главен, а искът за определяне на по-голям дял – евентуален. Ищец в този случай може да бъде само съпругът, който предявява иска за по-голям дял.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Налага се изводът, че двата разглеждани искове могат да бъдат в различно процесуално положение един спрямо друг. Това становище намира защита в специфичния характер на СИО, която обуславя неделимия предмет на единия от предявените за съвместно разглеждане искове – този по чл. 29, ал. 3 СК.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Иванова Р, Пунев, Бл., Чернев, С. Коментар на новия ГПК. С., 2008;
- [2] Марков, М. Действие на презумпцията за съвместен принос при иск по чл. 29 от Семейния кодекс. Собственост и право, 2008, № 5;
- [3] Марков, М. Тълкувателно решение № 2/2001 г. на ВКС – пет години по-късно. Съвременно право, 2006 г., № 1;
- [4] Марков, М. Семейно и наследствено право. С., 2009;
- [5] Матеева, Ек. Семейно право на РБ, С., 2010;
- [6] Ненова, Л. (нова редакция проф. Марков, М.). Семейно право на РБ. С., 2009;
- [7] Соколов, Й. За така наречената “частична трансформация” по чл. 13 СК. Социалистическо право, 1972;
- [8] Петров, П. Прекратяване на съпругеската общност през време на брака при неравни дялове. Социалистическо право, 1971, № 12;
- [9] Попов, Л. Имуществена общност на съпрузите. С., 1969;
- [10] Розанис, С. Недопустими искове в делбеното производство. Собственост и право, 1998, № 10;
- [11] Розанис, С. Една процесуална последица от СИО. Собственост и право, 1997, № 10;
- [12] Сталев, Ж. Сталев, Ж., Мингова, А., Попова, В., Иванова, Р. Българско гражданско процесуално право. С., 2006, стр. 434;
- [13] Стамболиев, О. Обективно съединяване на искове в гражданския процес. С., 1999, стр. 49
- [14] Стамболиев, О. Доказването в исковото съдопроизводство, Варна, 1999;
- [15] Станева, А. Презумпцията за съвместен съпругески принос. Социалистическо право, 1987, № 2
- [16] Цанкова Ц. Новият Семейен кодекс – кодекс на съгласието и на особената закрила на децата. Общество и право, 2009, № 7;
- [17] Цанкова, Ц. Новият Семейен кодекс – преглед на най-важните промени. Собственост и право, 2009, № 7;

За контакти:

Цветалина Аврамова Петкова, асистент и докторант по гражданско и семейно право в Нов Български Университет, e-mail: cpetkova@nbu.bg, адрес: гр. София 1618, НБУ, ул. «Монтевидео» № 21, Програма «Право», офис 412, ет. 4.